

KUTSALA SALDIRIYI İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ OLARAK DEĞERLENDİRMENİN İMKANSIZLIĞI ÜZERİNE

BÜLENT SÖNMEZ*

İlkesel Olanın Kutsal İle Bağı

İlke nedir?

İlke; “bir şeyin kendisinden hareket etmeye başlayan ilk noktası...²Bir şeyin bilgisinin kendinde başladığı şeye bu şeyin ilkesi denir”³ İlke, ilke olmayanın kaynağı olmak durumundadır. Biz ilkeyi kabul etsek de etmesek de yaşamın üzerine kurulduğu bir temel vardır.

İlke devreden çıktığında zihinsel bir kaosun başlaması kaçınılmaz olacaktır. Bu durum ise belli bir zümrenin algılar üzerine egemenlik kurmasını ve çoğu kere her açıdan baskın olanların belirlediği bir yaşamsal pratiğin dayatılmasını getirecektir. Hakikatin bireylerle, dünyevi haz ve fayda ile ve koşullarla belirleniyor olması ne doğru ne de yanlıştan sözetmeyi imkânsız kılacaktır. Bu durum insanın belli şartlarda ortaya koyduğu her şeyin kendi şartlarında meşru olduğu anlayışına kapı açacak bu da gücün (zekâ, ekonomi, fiziksel güç) tahakkümüne ve insanın insanüstünde egemenliğine kapı açacaktır.

O halde mutlak bir temelin varlığı çok önemlidir.

Peki, hayatın dayandığı ilke nedir ve biz bu ilkeyi nerede bulacağız? Bu ilke ya da asıl maddi bir şey midir/ yoksa manevi bir şey midir? Aşkın mıdır içkin midir? Bu ilkeyi dış dünyadaki nesnelere mi, yoksa hayattan mı bulup çıkaracağız?

1 Prof. Dr.

2 –Aristoteles, Metafizik (II. Kitap) 995-a

3 –Aristoteles, a.g.e, II. kitap

Şimdi buna eğilelim..

İnsanda sabit özün varlığını insanın tarihte bıraktığı izlerle bakarak anlamak mümkündür. Vico’ya kulak verirsek insanı doğada aramak anlamsızdır. İnsanı kendi ürünlerinde kendi yaratılarında aramak gerekmektedir. Doğada insanın yarattığı bir ürün olmadığı için insanı doğada aramak insanı tanımaktan uzaklaştırmaktadır bizi. İnsanı tarihte ve kültürde aramamız gerekmektedir. Çünkü tarihi ve kültürü yaratan insandır.

İnsanın ortaya koyduklarına baktığımızda gelenek dediğimiz ortak hakikatin bütün insan topluluklarında var olduğunu görmekteyiz. Tanrısalılık ve ötekine saygı olarak öne çıkan adalet, bilgelik, doğruluk vb. gibi unsurlar insanlığın ortak yönelimini ifade eden temel unsurlardır. Bunlar insanı diğer varlıklardan ayıran ve ahlaki bir varlık olduğunu ele veren ortak yönelimlerdir.

G. Vico, “Medenileşmiş uluslar kadar barbar olan bütün uluslar da zaman ve mekân bakımından birbirlerinden uzak olmaları nedeniyle ayrı ayrı kurulsalar da şu insani üç âdeti daima korumuşlardır. Hepsinin dini vardır, hepsi evlilikleri törenlerle kutsar, hepsi defin töreni yapar... ‘Birbirlerinden haberdar olmayan insanlar arasında doğan bir örnek fikirler ortak bir gerçeklik zeminine sahip olmalıdır’ aksiyomu ile bunların bütün topluluklarda korunmuş olması bilimin ilk ilkeleri olmalarını hak ederler”⁴ demektedir.

4 –G.Vico Yeni Bilim, çev. Sema Önal Akkaş s.132 Ank. 2007

Aristoteles “Tanrı her şeyin nedenleri arasında olan bir varlık ve bir ilk ilke olduğu düşünülür”⁵ der. Ona göre dayanak (substrat)⁶ değişimin nedeni olan şeydir.

Ancak bizim buradan çıkaracağımız sonuç; geçmişten bugüne geliştirilen bütün anlayışların özünde iki tane temel özelliğin olduğudur. Bunlardan ilki, aşkın ve bütüncül varlık anlayışı ve diğeri de kendi dışındakine saygıdır. Bu iki yönün ortak adı kutsaldır.

Kutsalın iki boyutu olduğunu söyleyebiliriz; bunlar aşkın ve içkin olanın birliği/bütünlüğü ve yaşama saygıdır. Kutsal, bir tarihsel kategori değil, insan bilincinin içinde var olan ezeli bir hakikattir.

Kutsal, ötekine saygıyı içermekte ve insanın ayrı bir değer olarak öne çıkmasına işaret etmektedir. İnsan evrende sorumluluk sahibi özgür varlıktır. Bu sorumluluğu insana sunan kutsalın kendisidir. Evren insana sunulmuş bir emanettir. Özgür olması sebebiyle emanetin kendisine sunulduğu bir varlıktır insan. Emanet sahibi olmak, özgür olmayı da gerektirmektedir. Emanet sahibi olmak hem kendine hem de ötekine karşı saygılı olmak anlamına gelmekte; hem kendi varlığını hem de ötekinin varlığını korumayı öngörmektedir. Çünkü evrende bütünün birliği söz konusudur. Bütün var olanlar bir biçimde birbirlerine bağlı olarak var olmaktadır. Varlıklardan herhangi birinin yok olması bütün varlık düzeyini bozabilecek bir yıkıma kapı açabilecektir. Bütün tabular, yasaklar ve ahlaki buyruklar bu ilkedен beslenmektedir.

Hak ve hukuk hangi zeminden beslenir

İnsanın ifade özgürlüğünün beslendiği zemin bizzat kutsal kitapların özüdür. Kutsal yoksa hak ve özgürlük kavramlarının anlamı da yoktur. Hak ve özgürlük kavramları ancak dokunulmaz ilişilmez (tabu yasak ahlaki buyruk) lar kabul edildiğinde bir anlam ifade ederler. Bunlar da insanlık tarihinde daima Tanrısal ve kutsal olandan beslenir. Eğer kutsal ve manevi olan yoksa başkasının hakkını savunmanın faydalı ve mantıklı olduğunu nasıl iddia edebiliriz. Başkasının haklarını kabul etmemizi emreden ilke nedir; nerededir?

“Zihnin fonksiyonu her şeyde tabiat, mekanizmayı hesabı keşfetmekten ibarettir. Ahlâk aklın ürü-

5 -Aristoteles Metafizik, Çev. Ahmet Arslan., s.85
6 -Aristoteles. a.g.e s.94

nü değildir, ilke olarak da tatbikat olarak da. Zihin yalnız şeyler arasındaki ilişkileri tetkik ve tespit edebilir. Bir şeyin ahlâkî açıdan iyi olmayışı bilimsel olarak izah edilemez. Güzel ya da güzel olmayı ispat etmenin mümkün olmadığı gibi. Fransız ihtilalinin üç parolası “eşitlik –özgürlük – kardeşlik” in bilimsel açıdan ispat edilmesi mümkün değildir. Bilim belki bu üç ilkeye karşı kolektif bir eşitsizlik, mutlak sosyal disiplin ve anonimliği savunacaktır... Özgürlüğümüz hakkında kuşku duymayız. Ama bunu tarif de edemeyiz. Hepimiz kabul ederiz ki kasit taşımaksızın yapılan yanlışlıktan dolayı kişiyi sorumlu tutmamak gerekir. Ancak bunu bilimsel açıdan izaha kalkışmak pek de kolay gözükmemektedir.”⁷

O halde ötekine saygı ve insanın ifade özgürlüğü gibi anlayışlar ancak bir ilke temelinde anlamlıdır.

İlkesiz Demokrasi

Demokrasiyi ötekine saygı olarak ele aldığı-mızda ilkesiz demokrasi; demokrat olduğunu iddia eden her ülkeyi marjinal grupların oyuncağı haline dönüştürür. İnsanlığın tarih içerisinde üstte tuttuğu dokunulmaz değerlere saldırıyı özgürlük insan hakları gibi kavramlar ile izah etmek mümkün değildir. Aslında insanlığın ürettiği bu değerlerden beslenen kavramlarla izah etmek mümkün değildir. Hak ve özgürlüklerin değerli oluşu insanların dokunulmaz değerleri olduğu anlayışıyla aynı zemine sahiptir. Bu yüzden Kur’an sayfelerini yakmaya kalkanların bu eylemleri bir insan hakkı olarak görmek derin bir zihinsel paradokstur.

Aşkın ve kutsal; yani bütün insanlar tarafından kabul edilmiş ortak değerlere saldırıyı insan hakları ve özgürlük bağlamında ele almak bu yüzden çok ciddi bir paradokstur.

Bütün dinsel ve ideolojik söylemlerin ortak zeminini “insan için en üstün iyi “yi gerçekleştirme hamlesi olarak öne çıktığı hesaba katıldığında dinsel algıların ve ideolojik yönelimlerin de bu ilkedен kopması onların da varolma zeminine aykırı; insanı ve çevresini çürütücü bir işlev görmesini getirecektir.

İncilde geçen şu rivayet konuyu aydınlatacak önemlidir.:

“23-Bir Sebt günü İsa ekinler arasından geçiyordu. Öğrencileri yolda giderken başakları koparmaya başladılar.24-Ferisiler İsa’ya, «Bak, Sebt

7 -Aliya İzzetbegoviç, Doğu ve Batı Arasında İslam, Çev. Salih Şaban, İstanbul,1993,s.147-148

günü yapılması yasak olanı neden yapıyorlar?» dediler.²⁵İsa onlara, «Davut'un, kendisi ve yanındakiler aç ve muhtaç kalınca ne yaptığını hiç okumadınız mı?» diye sordu.²⁶«Başkâhin Aviyyatar'ın zamanında Davut, Tanrı'nın evine girdi, kâhinlerden başkasının yemesi yasak olan adak ekmeğini yedi ve yanındakilere de verdi.»²⁷Sonra onlara, «İnsan Sebt günü için değil, Sebt günü insan için yaratıldı» dedi.²⁸«Bu nedenle İnsanoğlu Sebt gününün de Rabbidir.»⁸

Burada yaratıcı kutsal ile, yokedici kutsal arasındaki farkı bulabiliriz. Sebt gününü kutsal sayan bir anlayış ile, insanı kutsal sayan anlayışın farkı vardır burada. İki anlayış da temelde bir değere dayanmakla birlikte, değeri algılayış biçimleri farklıdır. Birisi amacı ilkeye dayamakta, öbürü ise ilkeyi amaca dayamaktadır.

Amaçlar ilkelere dayanmalıdır, ilkeler amaçlara göre yorumlanmamalıdır.

Özetle Söylemek Gerekirse

İnsanların hak ve özgürlüklerini korumak kutsal değerleri korumakla mümkündür. İnsan hak ve özgürlükleri kutsalı yok etmek adına kullanılırsa kutsal adına da insan hak ve özgürlüklerinin yok edilebilmesi kendine haklılık zemini bulabilir.

Eğer temelinde bir ilke yoksa mesele sadece bir insan hakları meselesi ise o zaman gücü eline geçiren insanlar bu özgürlük haklarını başkasını yok et-

⁸ -Matta.12:1-8

mek için de kullanabilirler.

Değer duygusu olmasaydı eşitlik özgürlük gibi kavramların da anlamı olmazdı. O halde değer duygusu asli bir duygudur. Ancak değer duygusu asli zemininden koparsa olumsuz sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Bu olumsuz sonuçları örnek göstererek değer duygusuyla savaşmak çok daha vahim sonuçlara kapı açar. Çünkü değer duygusunu yok etmek mümkün değildir. Değer duygusundan kaynaklanan olumsuzluklardan söz ederken bile bir değerden yola çıkarız. O halde değeri ilke temelinde anlamak; ilke temelinde yorumlamak; onu ıslah etme yolunda insansal ve evrensel zeminini ortaya koymak durumundayız. Değer duygusuyla savaşarak bu meseleyi aşmaya çalışanlar değerlinin asli değer arızı bir durum olduğunu söylüyorlardı. Fakat yanlışlıklarını acı bir biçimde anladılar. O halde değerle savaşarak değer üretmek mümkün değildir. Sağlıklı bir sonuç elde etmek de mümkün değildir.

Kuran'ın Zaferini Anlayamamak

İnsanlığın en yüksek hedeflerini, en büyük zekâların üzerinde kafa yorduğu daha iyi daha güzel bir dünya anlayışını tarih içinde pratize eden bir kitabı

a-düşman görmek

b-hafife almak

c-basit kişisel çıkarlar için araçsallaştırmak; ya onulmaz bir akıl hastalığının, ya da içine ışık sızmayan karanlık bir zihnin göstergesidir..